

Šaur, Josef

Zdařilá příručka k ruským dějinám

Новая русистика. 2012, vol. 5, iss. 2, pp. 80-83

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125522>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ces¹), obrazy „nového člověka“ v postmoderní ruské literatuře méně pochopitelné. Kniha je psána se značnou akribií, se sumou primární i sekundární literatury za zády, je formulována „operativně“, mírně publicisticky, aktuálně, podobně jako některé práce I. Ryčlové publikované v brněnském Centru pro studium demokracie a kultury, tudíž jsou i poněkud zjednodušeně tendenční a politizované, ale to není ani zde na škodu. Důležité je, že téma ruské literatury 20.–30. let 20. století, tedy především sovětské, se tu vrací jako předmět seriózního, nijak neomezovaného bádání, byť tu není dostatečně zdůrazněno, že ta desetiletí jsou vlastně dvěma návaznými, ale i kontradiktorickými epochami (zde by se snad slušelo uvést i studie kritika Lva Anninského). Také oceňuji, že kromě „povinných“ apoštolů současné české konjunkturální rusistiky je tu citována i skvěle střizlivá a věcná kniha Milana Hraly *Ruská moderní literatura 1890–2000* (2007)), jež se proto nikoli náhodou stala terčem české kritiky, čímž nepřímo dokázala svou kvalitu.²

Všechny komentované edice, časopisecké i knižní, si zaslouhují bedlivou pozornost. Zdá se, že v rusistice se blýská na časy a že to blýskání pochází z „periferie“ a nikoli z „centra“, že je sice s centry tak či onak personálně a kontaktové spjato, ale jinak je dost samostatné, a tudíž může něco znamenat i pro další vývoj české a slovenské rusistiky a slavistiky. Tím se však nijak nestírá koncepční problém šíře a hloubky literárněvědné rusistiky a slavistiky, jejího směřování: komentované texty jsou spíše metodologicky obezřetné, jak se dnes módně říká „vyvážené“, většinou aplikační povahy, tedy neradikální, věcně formulované, vždy s teoretickým přesahem. Tento postup se zdá být v dané fázi vhodný jak ve své celistvosti, tak i otevřenosti.

Ivo Pospíšil

ZDAŘILÁ PŘÍRUČKA K RUSKÝM DĚJINÁM

Pečenka Marek, Litera Bohuslav: *Dějiny Ruska v datech*. Praha : Dokořán, 2011. 448 s. ISBN 978-80-86569-14-7

¹ Viz E.–M. Kröllner: *Kafka's Castle as Inverted Romance*. Neohelicon IV, 3–4, Budapest 1976.

² Viz naši rozšířenou recenzi *Úspěšný pokus o směrovou a personalistickou historii moderní ruské literatury*. Nad *Ruskou moderní literaturou* Milana Hraly (M. Hrala: *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha 2007, 767 s.). *Slavica Litteraria*, roč. 11, č. 2, 2008, ISSN 1212-1509, s. 87–98.

Recenze

Nebývá obvyklé psát recenze na dějiny států v datech. Není divu, jedná se především o publikace shrnující vědomosti v oboru dostupné, o práce kompilativní a neobjevující. Tím však nechci nijak implikovat, že by jejich napsání bylo prací neobornou, druhořadou a nehodnou ocenění. Objevují-li se recenze na takovéto práce, pak povětšinou kritizují koncepci či zařazení nebo naopak nezařazení toho či onoho faktu, údaje, osobnosti apod. Přítomný text vychází z trochu jiné motivace. Sami autoři v úvodu píší, že jsou si vědomi, že i jejich práce může obsahovat chyby a nepřesnosti a uvítají reakci čtenářstva. Připojuji tedy několik málo svých postřehů.

Počín Marka Pečenky a Bohuslava Litery patří k těm povedeným, které lze studentům vřele doporučit. Autorům se povedl naplnit stanovený cíl poskytnout čtenářům publikaci „vyváženou, neideologickou, věcnou a přesnou“. Kniha provede čtenáře hlavními událostmi ruských dějin od 9. století až po rok 2010, tedy do zhruba poloviny prezidentského mandátu Dmitrije Medvěděva. Autoři rozdělili tento časový úsek na 19 dílčích období, pro jejichž vymezení použili povětšinou letopočet změny na ruském trůnu – 1462 (nástup Ivana III.), 1584 (smrt Ivana IV. Hrozného), 1689 (počátek vlády Petra I.), 1762 (krátká vláda Petra III., na trůn vstupila Kateřina II.) 1801 (počátek vlády Alexandra I.), 1855 (počátek vlády Alexandra II.); podobně v období SSSR vydělují autoři éru Chruščova, Brežněva, Gorbačova. Pro čtenáře jsou tak jednotlivá období snadno uchopitelná. Polemizovat s takto zvolenou periodizací by bylo zbytečným verbalismem, neboť má své klady i zápory, ostatně jako každá periodizace. Kapitulu o každé z period ruských dějin uvádí stručná (většinou dvou- až třístránková) charakteristika osvětlující hlavní rysy epochy. Díky nim čtenář získává základní výkladový rámeček, do něž si následně uvedené letopočty a data může zasadit.

Přehledové tabulky posloupnosti panovníků, ministerských předsedů, ministrů a stranických a tajemníků nezařadili autoři až na konec publikace, ale jsou umístěny v jednotlivých kapitolách, s nimiž časově souvisí, což považuji jen za výhodu, neboť mě jako studenta vždy iritovala neustálá nutnost v příručkách podobného typu listovat dozadu k tabulkám, a pak nazpět ke čtenému textu. Nevím, proč autorům z tabulek vypadla knížata vladimírská, a po tabulce s kyjevskými velkoknížaty pokračují přehledy moskevskými knížaty od roku 1263, tedy Daniilem Alexandrovičem. Toto zjednodušení, tedy zvýraznění linie Kyjev–Moskva s upozaděním Vladimírsko-suzdalského knížectví, je pochopitelné, avšak nepřesné, neboť ještě ve 14. století soupeřila moskevská a tverská knížata o titul velkoknížete vladimírského. Autoři k tomu kroku přistoupili nejspíše proto, aby čtenáři přehledněji jinak poměrně nepřehledný ruský středověk zahrnující de facto dějiny několika tu více, tu méně samostatných územních celků, někdy soupeřících, jindy kooperujících. Nicméně ve světle tohoto autorského kroku zaráží, že na tabulku moskevských knížat dovedenou do roku 1598 (po smrti Fjodra I. Ivanoviče) navazuje tabulka carů počínající rokem 1547, tedy přijetím carského titulu Ivanem IV.

Bylo by lepší, aby tabulka knížat končila rokem 1547, případně 1584 (smrtí Ivana IV., který vládu zahájil jako velkokníže). Uznávám však, že se jedná spíše o detail.

Kromě přehledových tabulek doprovázejí text boxy s vysvětlením některých čistě ruských historických či pro ruské dějiny signifikantních reálií, např. Moskva jako třetí Řím, Bolševici a menševici, Gulag apod. Společně s boxy plní ilustrativní účely deset mapek územního vývoje Ruska, resp. SSSR a řada vyobrazení a fotografií. U nich často nenalezneme jen strohý popis, ale kratší text vysvětlující blíže historickou událost či jev, k nimž se vztahují. Nemusí se nutně jednat jen o záležitosti politických dějin. Mezi fotografiemi tak nalezneme např. i známého ruského Žigulíka s patřičným vysvětlením tohoto sovětského automobilového fenoménu. Jelikož je kniha určena studentům a všem zájemcům o Rusko, tedy cílí z velké části na laickou veřejnost, začlenili do ní autoři i seznam doporučené literatury rozdělený do několika oddílů tematicky a podle období. Jak sami podotýkají, uvádějí literaturu v češtině, případně zahraniční provenienci, avšak u nás dostupnou.

Jak už jsem zmínil v úvodu, knihu lze určitě studentům doporučit jako důvěryhodný zdroj informací. Přesto se nelze ubránit dojmu, že i tato jinak zdařilá publikace, bude zdrojem nejedné studentské dezinterpretace ruské minulosti. Dva příklady za všechny. První se týká boxu s pojmem Gulag na s. 283. Autoři zcela správně poukazují na fakt, že do pracovních táborů putoval stejně tak vrah, jako šířitel protirežimních idejí. Studenti mají totiž zažitou mylnou představu, že Gulag jako nástroj politické represe sovětského režimu byl určen výhradně politickým vězňům. Problematický je však konec textu, kdy autoři uvádí, že Gulag zanikl krátce po Stalinově smrti. Je pravda, že zanikla instituce označovaná zkratkovým slovem Gulag, tedy Hlavní správa táborů nucených prací, ale to neznamená, že zanikly tábory jako takové. Tábory nucených prací nejsou „vynálezem“ stalinského režimu, k nuceným pracím odsuzoval běžně carský režim, a nucené práce na Sibiři existovaly až do konce 80. let 20. století. Je tedy nutno brát v potaz přenesený význam slova Gulag, jež tak proslavilo Solženicynovo zásadní dílo, a mělo by být naznačeno delší trvání tohoto nechvalného fenoménu.

Jako druhý příklad vybírám zrušení nevolnictví. Je třeba ocenit, že se autoři neomezili jen na lakonické konstatování, že 19. 2. 1861 bylo zrušeno nevolnictví, ale věnovali této zásadní sociální reformě celý odstavec textu. Reformě je věnováno i poměrně dost prostoru v úvodním pojednání k období 1855–1881. Popis však navozuje nesprávný dojem, jako by byla ustanovení reformy z roku 1861 zaváděna téměř ze dne na den. Bylo by vhodné několika málo větami zmínit zdlouhavost provádění reformy. Nevolníci se stávali sice osobně svobodnými, ale přechod vlastnictví půdy byl odvislý od podepsání smlouvy mezi nevolníkem a statkářem, a tento proces zejména kvůli odporu některých statkářů probíhal velmi pomalu. Proto také Alexandr II. rozhodl v roce 1881 (s platností od roku 1883) o povinném výkupu půdy. Zmiňovat časové trvání některých jevů je o to důležitější, že studenti

Recenze

mají tendenci chápat dějiny velmi staticky, kdy se charakter jevů a historická skutečnost proměňuje zcela náhle, zlomově a najednou. Uniká jim dynamičnost dějinného vývoje, proměnlivost věcí a různá míra jejich intenzity.

Nicméně obě uvedené výtky není nutné vnímat jakkoliv tragicky a mají být spíše příspěvkem do pomyslné diskuze, jak některé jevy a aspekty ruských dějin prezentovat studentům a laickým čtenářům. Recenzovaná kniha bude bezesporu užitečným souputníkem na cestě ruskými dějinami. A je také popravdě nutno přiznat, že autor tohoto textu a s ním i řada kolegů bude vnímat jako pozitivnější, nepochopí-li student z knihy tu a tam něco zcela správně, než když bude čerpat vědomosti a souvislosti ruských dějin z internetu a jiných neověřených zdrojů. Přejme proto práci celou řadu dychtivých čtenářů.

Josef Šaur

